

УДК: 37.091.3:330.341.1:005.963

# **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ**

**Мішуста Валерій**

**Науковий керівник: канд.пед. наук, доцент Пуляк О.В.**

*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,  
м. Кропивницький, Україна*

*У статті розглянуто організаційно-методичні забезпечення формування підприємницької компетентності учнів старшої школи на уроках технологій у контексті реалізації концепції Нової української школи. Підкреслено значення навчального модуля «Основи підприємницької діяльності», що інтегрує теоретичні знання з економіки та права із практичними навичками бізнес-планування, комунікації та використання сучасних технологій. Окреслено ключові компоненти підприємницької компетентності, серед яких знання, уміння, цінності та soft skills, що забезпечують готовність учнів до самостійної діяльності в умовах ринкової економіки. Особливу увагу приділено інтерактивним методам навчання, таким як проєктні технології, кейс-метод, рольові ігри, а також створенню освітнього середовища, яке стимулює ініціативність, відповідальність та інноваційність. Визначено роль учителя технологій як фасилітатора та наставника, що сприяє розвитку підприємницьких якостей учнів. Зазначено, що реалізація всеукраїнського освітнього проєкту «Розвиток підприємницької компетентності здобувачів освіти» є важливим кроком у модернізації змісту освіти та формуванні активної, підприємливої особистості, здатної до ефективної самореалізації в сучасному суспільстві.*

*Ключові слова: уроки технологій, підприємницька компетентність, Нова українська школа, вчитель технологій.*

## **Ensuring the formation of students' entrepreneurial competence in technology lessons in the new ukrainian school**

**O. Mishusta**

**Scientific supervisor: Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor**

**Puliak O.V.**

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, Kropyvnytsky, Ukraine*

*The article examines the organizational and methodological foundations of forming entrepreneurial competence among high school students during technology lessons in the context of the New Ukrainian School. It emphasizes the importance of the educational module “Fundamentals*

*of Entrepreneurial Activity”, which integrates theoretical knowledge of economics and law with practical skills in business planning, communication, and the use of modern technologies. The key components of entrepreneurial competence are outlined, including knowledge, skills, values, and soft skills that ensure students’ readiness for independent activity in a market economy. Special attention is paid to interactive teaching methods such as project-based learning, case studies, and role-playing games, as well as to the creation of an educational environment that stimulates initiative, responsibility, and innovation. The role of the technology teacher is defined as a facilitator and mentor who supports the development of students’ entrepreneurial qualities. It is noted that the implementation of the nationwide educational project “Development of Entrepreneurial Competence of Learners” is an important step in modernizing the content of education and in shaping an active, enterprising personality capable of effective self-realization in contemporary society.*

*Key words: technology lessons, entrepreneurial competence, New Ukrainian school, technology teacher.*

**Постановка проблеми.** Україна здійснює комплексну економічну та соціальну політику у сфері підприємництва, що поєднує стратегічні (довгострокові) та тактичні (повсякденні) напрями, спрямовані на посилення економічного фундаменту державності. Підприємницька діяльність виступає системоутворювальним чинником, який забезпечує стабілізацію національної економіки, підвищення рівня життя населення та задоволення ключових соціально-економічних потреб суспільства.

Формування підприємницької компетентності учнів старшої школи реалізується в закладах загальної середньої освіти через вивчення предмета «Технології», зокрема навчального модуля «Основи підприємницької діяльності». У процесі навчання відбувається поступове засвоєння правових, організаційних, економічних та соціально-психологічних складових підприємницької компетентності. Це сприяє розвитку здатності до організації власної трудової та підприємницької діяльності, формуванню уміння орієнтуватися в чинному законодавстві та етичних нормах трудових відносин, а також виховує наполегливість і цілеспрямованість у виконанні різних видів діяльності.

**Аналіз досліджень і публікацій.** У сучасному науковому дискурсі питання формування підприємницької компетентності у українських школярів

знаходить відображення у працях низки дослідників. Зокрема, окремі аспекти формування підприємницьких якостей учнів висвітлюють В. Бурдун, Ю. Білова, А. Гельбак та І. Пронікова. Проблематика підвищення фінансової грамотності молоді стала предметом досліджень Т. Смовженка, С. Юрія, Н. Слав'янської, А. Незнамова, Б. Приходька, Т. Кізими та інших науковців.

Разом із тим, попри значний обсяг проведених досліджень і розмаїття наукових підходів, питання формування підприємницької компетентності учнів під час освітнього процесу, зокрема на уроках технологій, залишається недостатньо розробленим. Це зумовлює потребу у подальшому науковому пошуку, спрямованому на уточнення організаційно-методичного забезпечення формування підприємницької компетентності учнів на уроках технологій.

**Мета статті** полягає в розкритті організаційно-методичного забезпечення формування підприємницької компетентності учнів на уроках технологій.

**Виклад основного матеріалу (результатів) дослідження.** Формування підприємницької компетентності особистості являє собою складний, багаторівневий і суперечливий процес, що охоплює не лише засвоєння системи підприємницьких знань, а й поступове становлення на їх основі підприємницької свідомості та відповідної моделі поведінки. Цей процес передбачає інтеграцію теоретичних положень із практичними навичками, розвиток здатності до прийняття рішень, творчого мислення та відповідальної діяльності у сфері бізнесу.

Український дослідник В. Бурдун наголошує, що фундаментом підготовки майбутнього підприємця є насамперед формування підприємницьких умінь. Учений виокремлює низку базових умінь, які становлять основу професійної готовності особистості до підприємницької діяльності [1]:

- уміння вибору та створення бізнес-плану;
- уміння легалізувати свій бізнес;
- уміння досліджувати ринок з метою просування товару чи послуг;
- уміння презентації себе як підприємця та результатів своєї праці;
- комунікативні вміння (вести переговори, переконувати, відстоювати

- власну точку зору, уміння пропонувати та продавати товари та послуги);
- уміння користування новітніми технологіями та досягненнями науково-технічного прогресу [1].

Як наголошується в дослідженні [3] підприємницька компетентність складається з таких компонентів: наявні знання про економіку та підприємницьку діяльність; ставлення особи до таких підприємницьких чеснот як свобода вибору, чесність, розсудливість у фінансових справах; психологічні якості (витримка під час роботи в ситуаціях, пов'язаних із ризиком, ініціативність, цілеспрямованість, емоційна врівноваженість); уміння організовувати, планувати, презентувати, обирати, керувати та обговорювати [3].

Науковці одностайно підкреслюють, що цілеспрямоване формування підприємницької компетентності є важливим чинником всебічного розвитку особистості. Воно забезпечує готовність індивіда змінювати та вдосконалювати умови власного життя, самостійно й усвідомлено обирати життєвий шлях, виходячи з власних прагнень, здібностей та індивідуальних якостей. Такий процес сприяє не лише особистісному зростанню, а й адаптації молоді до складних і динамічних умов сучасного ринкового середовища, що вимагає гнучкості, відповідальності та здатності до інноваційної діяльності. [8]

Важливу роль у цьому процесі відіграє вивчення навчального модуля «Основи підприємницької діяльності», який інтегрується у зміст уроків технологій для учнів 10–11 класів. Модуль має комплексний характер і спрямований на формування знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для майбутньої професійної та соціальної самореалізації. Основними завданнями його опанування є:

- засвоєння правових, організаційних, економічних, соціально-психологічних та інших знань, що становлять основу підприємницької діяльності;
- формування ключових якостей особистості підприємця, таких як працелюбність, ініціативність, винахідливість, відповідальне ставлення до праці та власності;

- розвиток економічного мислення, формування стійких професійних інтересів і мотивації, необхідних для свідомого вибору майбутньої професії [4].

Теоретичні заняття передбачають ознайомлення учнів із базовими принципами економіки та бізнесу, а також із законодавчими нормами України, що регулюють підприємницьку діяльність. Учні дізнаються про види діяльності, які є забороненими, та ті, що потребують ліцензування, що формує їхню правову обізнаність і відповідальність.

Практичні заняття мають прикладний характер і спрямовані на моделювання реальних ситуацій, з якими може зіткнутися кожен підприємець. Учні навчаються вирішувати проблеми, пов'язані з реєстрацією власної справи, отриманням кредиту, створенням рекламної продукції, розрахунком податків та врегулюванням конфліктних ситуацій. Особливе значення має виконання практичних робіт, максимально наближених до умов реального життя, що дозволяє старшокласникам відчувати практичну цінність здобутих знань.

У процесі навчання учні мають можливість презентувати власні оригінальні ідеї, отримувати конструктивні відгуки щодо їхніх робіт, аналізувати недоліки та шукати шляхи їх усунення. Додатково застосовуються інтерактивні методи, такі як розв'язування проблемних задач, проходження тестів, участь у дискусіях, що сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та здатності до самостійного прийняття рішень.

Навчальний модуль «Основи підприємницької діяльності» виступає важливим інструментом формування підприємницької компетентності учнів старшої школи, забезпечуючи поєднання теоретичних знань із практичними навичками та створюючи умови для розвитку особистості, здатної до ефективної діяльності в сучасному суспільстві.

Формування підприємницької компетентності учнів у сучасній школі є одним із ключових завдань Нової української школи, адже воно забезпечує готовність молоді до активної участі в економічному та соціальному житті суспільства. Підприємницька компетентність охоплює не лише знання економічних процесів, а й розвиток критичного мислення, креативності,

здатності до самостійного прийняття рішень та відповідальності за власні дії [8].

Не менш значущим є створення освітнього середовища, яке стимулює підприємливість. Це включає організацію шкільних клубів, майстерень, ярмарків та інших форм позакласної діяльності, що дозволяють учням застосовувати знання на практиці. Подібні ініціативи формують у школярів почуття відповідальності, навички фінансової грамотності та здатність до самоорганізації.

Особливу увагу слід приділяти розвитку soft skills – комунікації, креативності, емоційного інтелекту, які є невід’ємною складовою підприємницької компетентності. В освітньому процесі це реалізується через групові дискусії, дебати, інтерактивні вправи та рефлексивні практики [5].

Формування підприємницької компетентності учнів у сучасній школі є одним із ключових завдань реалізації концепції Нової української школи, яка орієнтується на компетентнісний підхід та інтеграцію освітнього процесу з реальними потребами суспільства. Підприємницька компетентність розглядається як комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та особистісних якостей, що забезпечують здатність учня ефективно діяти в умовах невизначеності, приймати відповідальні рішення та реалізовувати власні ідеї. [8]

Організаційно-методичне забезпечення процесу формування підприємницької компетентності передбачає освітнього середовища, яке включає: розробку навчально-методичних матеріалів з акцентом на практичну діяльність, що моделює реальні економічні та соціальні ситуації; використання інтерактивних методів навчання, зокрема методу проєктів, кейс-методу, рольових ігор, які сприяють розвитку навичок планування, аналізу ризиків та пошуку інноваційних рішень; інтеграцію міжпредметних зв’язків, що дозволяє поєднувати знання з технологій, економіки, математики та соціальних наук для комплексного формування підприємницького мислення; створення освітнього середовища, яке стимулює учнів до самостійності, ініціативності та відповідальності, зокрема через організацію учнівських міні-бізнесів, ярмарків, майстерень чи стартап-проєктів. [3]

Особливу роль відіграє методичне забезпечення, яке має бути спрямоване на розвиток у школярів таких умінь, як цілепокладання, пошук ідей, аналіз сильних і слабких сторін, а також оцінка зовнішніх можливостей і загроз. Це відповідає сучасним вимогам ринку праці, де підприємливість та здатність до інновацій є визначальними факторами конкурентоспроможності особистості.

Важливим організаційним аспектом є підготовка педагогів до впровадження підприємницької компетентності у навчальний процес. Учитель технологій має виступати не лише як транслятор знань, а й як фасилітатор, наставник та консультант, який допомагає учням у реалізації їхніх ідей. Для цього необхідно забезпечити систему підвищення кваліфікації педагогів, що включає тренінги, курси та методичні семінари [6].

З 2023 року в Україні реалізується освітній проєкт на всеукраїнському рівні за темою «Розвиток підприємницької компетентності здобувачів освіти», який має на меті створення цілісної моделі формування підприємницьких навичок у школярів та студентів. Цей проєкт ґрунтується на методичних рекомендаціях Інституту модернізації змісту освіти, виданих у 2021 році, що визначають теоретичні та практичні засади розвитку підприємницької компетентності як однієї з ключових у системі Нової української школи [2; 7].

У межах проєкту передбачено інтеграцію підприємницьких знань і вмінь у навчальні програми технологій, економіки, математики та суспільствознавчих дисциплін. Особливий акцент робиться на використанні інтерактивних методів навчання, таких як проєктні технології, кейс-метод, бізнес-симуляції та рольові ігри, що дозволяють учням моделювати реальні економічні ситуації та набувати досвіду прийняття рішень.

Важливим організаційним аспектом є створення освітнього середовища, яке стимулює ініціативність, самостійність та відповідальність учнів. У практичному вимірі це реалізується через учнівські стартапи, шкільні майстерні, ярмарки та розробку бізнес-планів, що сприяють розвитку навичок планування, аналізу ризиків та пошуку інноваційних рішень.

Проєкт також передбачає підготовку педагогів до фасилітації учнівських

підприємницьких ініціатив, що включає систему підвищення кваліфікації, тренінги та методичні семінари. Учитель у цьому контексті виступає не лише як носій знань, а й як наставник та консультант, який допомагає учням у реалізації їхніх ідей.

Всеукраїнський освітній проєкт «Розвиток підприємницької компетентності здобувачів освіти» є важливим кроком у модернізації змісту освіти, оскільки забезпечує формування активної, відповідальної та підприємливої особистості, здатної до самореалізації та ефективної діяльності в умовах сучасного суспільства.

**Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.** Отже, організаційно-методичне забезпечення формування підприємницької компетентності учнів на уроках технологій є багатовимірним процесом, що охоплює змістове наповнення навчальних програм, методичні підходи, інтеграцію освітніх практик та професійну підготовку педагогів. Його реалізація сприяє формуванню активної, відповідальної та підприємливої особистості, здатної до самореалізації в умовах сучасного суспільства.

#### **Список використаної літератури:**

1. Бурдун В.В. Формування в учнів закладів загальної середньої освіти підприємницької компетентності на уроках трудового навчання. *Освіта та педагогічна наука*. ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. 2020. № 1 (173). С.79-90. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6038/8%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Інститут модернізації змісту освіти. Інноваційний освітній проєкт «Розвиток підприємницької компетентності здобувачів освіти» (2023–2028). Київ: ІМЗО. 2023. URL: <https://imzo.gov.ua>.
3. Коберник О.М., Бібік Н.М. Технологічна освіта в контексті формування підприємницької компетентності учнів. *Педагогічна думка*. 2020. № 3. С. 112–120. URL: <https://pedagogicaljournal.org.ua>.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>



5. Кравченко О.О. Формування підприємницької компетентності учнів у процесі трудового навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка. 2024. № 7 (93). С. 112–121. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/6532>
6. Міністерство освіти і науки України. Освітні галузі у програмі «Освіта для життя». Київ: МОН України, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/osvita-dlya-zhittya/osvitni-galuzi>
7. Наказ МОН України від 06.11.2023 № 1371 «Про реалізацію інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Розвиток підприємницької компетентності здобувачів освіти» на базі закладів освіти Дніпропетровської, Кіровоградської, Одеської, Тернопільської, Чернівецької та Чернігівської областей у жовтні 2023 – вересні 2028 років». URL: <https://drive.google.com/file/d/1UHquP1xeWEMQ7sVFUyhWPV3P-g5ZYVry/view>
8. Ярмош О. Формування підприємницької компетентності в закладі освіти. *Онлайн-курс «НУШ»*. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/learn/formuvannya-pidpriemnicko-kompetentnosti-v-zakladi-osviti-30>

#### **Відомості про автора:**

*Мішуста Валерій Вікторович – студент II курсу магістратури факультету інформаційних технологій, математики та природничих наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, тел. +38050103578, e-mail: 12024505@cuspu.edu.ua.*